

1997 Doğu Asya Mali Krizi

İktisat 4
Güncel Ekonomik Sor.

Dr. Okyay UGAN

Wikipedia: özgür ansiklopedi

Doğu Asya Mali Krizi Temmuz 1997'de Tayland'da başlayan ve Asya Kaplanları olarak bilinen birçok Doğu Asya ülkesinin para birimlerini, borsalarını ve diğer kıymetlerini etkileyen ekonomik krizdir. Yerel olarak **IMF Krizi** olarak da bilinir, ama bu isim tartışmalıdır. Krizin varlığı ve sonuçları üzerinde görüş birliği olsa da nedenleri, kapsamı ve çözümleri tartışılmaktadır.

Endonezya, Güney Kore ve Tayland krizden en çok etkilenen ülkelerdir. Hong Kong, Malezya, Laos ve Filipinler de bu krizden oldukça etkilenmişlerdir. Çin Halk Cumhuriyeti, Tayvan, Singapur ve Vietnam ise görece az etkilenen ülkelere dendir. Japonya bu krizden fazla etkilenmemiştir ama kendi içinde uzun dönem sürecektir olan mali zorluklarla karşı karşıya idi. Bütün bunlara rağmen tüm bu ülkelerin para birimleri dolara karşı oldukça değer yitirdiler. Etkilenen tüm ülkeler arasında Güney Kore en fazla zarar gördü. Bazıları, Güney Kore'nin bu krizden çıkarak dünyanın en büyük 9. ekonomisi olmasını bir mucize olarak görürler.

Kriz daha çok "Doğu Asya" krizi olarak bilinip adlandırılrsa bile etkileri tüm dünyada hissedildi ve küresel bir mali krize neden oldu. Bu etkiler Rusya ve Brezilya gibi ülkelerde bile hissedildi, yatırımcılar gelişen pazarlara güvenlerini yitirmişlerdi. Yatırımcı olarak Birleşik Devletler bu krizden bir miktar etkilendi.

Tarihi ve nedenleri

1997 yılına kadar Asya, gelişmekte olan ülkelere akan sermayenin neredeyse yarısına yakını çekmekteydi. Özellikle Güney Asya ekonomileri yüksek faiz politikası izleyerek yüksek kar elde etmek isteyen yabancı yatırımcıları kendilerine çektiler. Bunun sonucu olarak bu ekonomiler yüksek miktarda sıcak para çektiler ve değerli kıymetlerin fiyatları yükseldi. Bu yıllarda, yani 1980'lerin sonları ve 1990'ların başlarında, Tayland, Malezya, Endonezya, Filipinler Singapur ve Güney Kore ekonomileri %8 ile %12 arasında yüksek büyüme gerçekleştirdiler. Bu başarı IMF ve Dünya Bankası gibi çeşitli uluslararası kurumlar tarafından sahiplenildi ve Asya mucizesinin bir parçası olarak görüldü.

Nedenleri ne olursa olsun, Asya krizi 1997'nin ortalarında başladı ve çeşitli Doğu Asya ülkelerinin para birimi, borsa ve diğer kıymetlerinin büyük miktarda değer kaybetmesine yol açtı. Güney Amerika'daki olaylar, özellikle 1994 Meksika peso krizi yüzünden güvenlerini kaybeden batılı yatırımcılar Doğu Asya ülkelerinde tuttıkları portföy yatırımlarını çekmeye başladılar. Oluşan domino etkisi sayesinde bir süre sonra küresel bir kriz oluştu.

1994 yılında, Princeton Üniversitesi (daha sonra MIT'e geçecektir) ekonomisti Paul Krugman Asya mucizesini eleştiren bir makale yayınladı [1] (<http://web.mit.edu/krugman/www/myth.html>). Krugman'a göre Doğu Asya ekonomileri yüksek büyüme hızlarını verimlilik artışına yol açan sermaye yatırımlarına borçluydular. Ancak, toplam faktör verimliliği çok az artmıştı. Krugman'a göre sermaye yatırımları değil, toplam faktör verimliliğindeki artış sürdürülebilir büyüme sağlayabilirdi. Krizden sonra pek çokları Krugman'ı iyi bir gelecek tahmincisi olarak gördüler, ancak kendisi krizi ve büyüklüğünü önceden tahmin etmediğini belirtti.

Bu yıllarda Tayland, Endonezya ve Güney Kore'nin büyük miktarda özel sektör cari hesap açığı vardı ve düşük kur politikası borç almayı teşvik ederek sektörlerin dış dünyaya karşı kırılganlıkları arttırdı. 1990'ların ortalarında iki olay ekonomideki konjonktürün değişmesine yol açtı. ABD ekonomisi 1990'ların başlarındaki durgunluğun etkilerinden kurtulmaya başlayınca Alan Greenspan'ın başkanlığındaki Merkez Bankası faizleri yükselterek enflasyonu düşürme fırsatını ele geçirmiş oldu. Bunun üzerine ABD, yüksek kısa vadeli faiz oranları sayesinde sıcak para çeken Doğu Asya ekonomilerine göre daha çekici bir yatırım hedefi haline geldi, ABD doları değer kazandı ve ABD dolarına çıpa ile bağlı olan Doğu Asya para birimleri de bunun sonucunda değerlendi.

Değerlenen Doğu Asya para birimleri yüzünden bu ülkelerin ihracatları daha pahalı oldu ve rekabet güçleri azaldı. 1996 ilkbaharında Doğu Asya ihracatı büyük bir düşüş gösterdi, bu bölgedeki ülkelerin cari açıkları daha da kötüleşti.

Bazı ekonomistler krizin asıl nedeninin gayrimenkul spekülasyonu olduğunu belirtirler de Kıta Çin'inin ASEAN ülkeleri ihracatlarının yavaşlamasında büyük rolü olduğunu belirtmektedirler. Çin, özellikle 1990'larda ihracatı destekleyen çeşitli reformların uygulanması ile birlikte diğer Asya ekonomileri ile rahat rekabet edebilir hale gelmişti. Daha önemli bir neden de dolara çapa ile bağlı olan Tayland ve Endonezya para birimleri doların değer kazanması ile birlikte değerlenmeleridir. Batılı ithalatçılar daha ucuz üreticiler aramaya yöneldiler ve para birimi Yuan'ı dolara karşı düşük değerde tutan Çin'de ucuz üreticileri buldular. Başka ekonomistler bu iddiayı desteklemeyerek 1990'larda hem Çin'in hem de ASEAN ülkelerinin ihracatlarının çok hızlı miktarda yükseldiğini belirtmektedirler.

Bazı ekonomistler, örneğin Cato Enstitüsü'ndekiler, Asya krizinin piyasa psikolojisi (sürünün yaptığı yapmak) veya teknoloji (daha doğrusu kapitalizmin daha verimli bir biçimi, daha hızlı ve ucuz bir şekilde bilgi edinme ve hızlı tepki süresi) yüzünden değil de bilgiyi çarpıtan ve bunun sonucu olarak kırılganlık yaratıp spekülörleri çeken yanlış makroekonomi politikaları yüzünden çıktığını öne sürmektedirler. "Sürü psikolojisi" olarak gösterilen hareketler spekülörlerin mantıklı hareketlerinin sonuçlarıydı ve hükümetin uyguladığı sabit döviz kuru merkezli para politikasının sürdürülemez olduğunun yatırımcılar tarafından görülmesi sonucunda oluşmuştu. Bu tür ekonomistlere göre krizin nedeni, piyasa bozukluklarını düzeltmek için uygulanan sürdürülemez makroekonomik/korunmacı politikaların düzeltmek istenilen bozuklukları bizzat yaratmasıdır.

Joseph Stiglitz ve Jeffrey Sachs gibi diğer ekonomistlere göre reel ekonominin krizdeki etkisi finansal piyasaların etkisine göre sınırlı kalmıştı. Bu iddiaya temel olarak krizin hızı gösterilmektedir. Sachs ve diğerleri krizin oldukça hızlı gelişmesini ani risk şoku sonucu oluşan klasik para kaçışına benzettiler. Sachs bu iddiayı temellendirmek için krizin hemen sonrasında IMF önerisi ile uygulanan sıkı para politikasını, Frederic Mishkin ise piyasalardaki bilgi asimetrisinin yatırımcılarda "sürü psikolojisi"ne yol açtığını ve reel ekonomideki küçük riski büyüttüğünü öne sürmektedir. Kriz aynı zamanda "piyasa psikolojisi"ne ilgi duyan davranış ekonomistlerinin de ilgisini çekmiştir.

10 ASEAN ülkesinin dışişleri bakanlarına göre para birimlerinin koordineli manipülasyonu ASEAN ekonomilerini stabilize etmek için yapılan kasıtlı bir plandı. Eski Malezya başbakanı Mahathir Mohamad ünlü borsa spekülörü George Soros'u Malezya ekonomisini spekülasyonlarla krize sokmakla suçladı. Malezya'daki Subang Jaya'da toplanan 30. ASEAN Toplantısında 25 Temmuz 1997'de ASEAN ülkelerinin işbirliğinin artırılması ve ASEAN çıkarlarının korunmasına dair ortak bir bildiri yayınlandı. ASEAN ülkeleri kriz öncesinde yeterli finansal birikimi sağlama konusunda görüş birliğine varmalarına rağmen bunu başaramamışlardı. Bu açıdan Asya krizinin, yeterli kaynağın zamanında biriktirilip manipülasyonların önlenememesi sonucu ortaya çıktığı söylenebilir.

IMF ve tartışmalar

IMF'nin kriz sırasındaki tutumu oldukça tartışma yarattı ve yerel ülkelerde bu krizin "IMF krizi" olarak adlandırılmasına yol açtı. Öncelikle IMF gelişmekte ülkelerin hızlı bir kapitalistleşme yolunda gitmesini teşvik etmişti. Bunun sonucu olarak mali sektör liberalleşti (para üzerindeki sınırlamalar kaldırıldı ve sıcak para serbestleşti), yüksek faiz politikası ile portfolyo ve banka yatırımları arttı, para birimleri dolara sabitlenerek yabancı yatırımcının para birimi riski azaltıldı. IMF's Role in the Asian Financial Crisis (http://www.ifg.org/imf_asia.html)

Kriz öncesi tutumun yanında krizin çıkması ile birlikte IMF'nin tutumu da çok tartışıldı. IMF'nin, bu krize hızlı müdahale etmesine rağmen beklenen sonuçların alınmaması, IMF reçetelerini de tartışmaya açtı. IMF'nin borçlarını ödeyemeyen şirketlerin kapatılmasını şart koşması ülkelerdeki halkta hoşnutsuzluk yarattı.